

Чечетова-Терашвілі Т. М., Малишко Ю. М.

ВПЛИВ ДЕРЕГУЛЮВАННЯ ЕКОНОМІКИ В СФЕРІ МАЛОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА НА МІСЦЕ УКРАЇНИ У СВІТОВИХ РЕЙТИНГАХ

У статті проведено аналіз ефективності здійснюваної політики дерегулювання економіки у сфері малого бізнесу в контексті визначення впливу результатів дерегуляції на конкурентоспроможність України у світових рейтингах. Визначено основні критерії оцінки рівня розвитку малого бізнесу, які присутні у структурі економічних індексів. Розглянуто динаміку складових міжнародних економічних індексів, які характеризують норми регулювання підприємницької діяльності, оцінюють умови реєстрації, господарювання та ліквідації суб'єктів малого бізнесу. З огляду на актуальність інтеграційних процесів у світі, проведено порівняльний аналіз позицій України в міжнародних рейтингах з країнами Європейського Союзу та Митного Союзу. Обґрунтовані основні проблеми політики дерегулювання економіки у сфері малого підприємництва, які призвели до зниження конкурентоспроможності національної економіки України на світовому ринку.

Ключові слова: дерегулювання економіки, малий бізнес, рейтинг «Ведення бізнесу», індекс процвітання

Рис.: 5. *Табл.:* 2. *Бібл.:* 8.

Чечетова-Терашвілі Тетяна Михайлівна – кандидат економічних наук, доцент, заступник директора, Департамент бюджету і фінансів, Харківська міська рада (пл. Конституції, 7, Харків, 61003, Україна)

Email: docha@pisem.net

Малишко Юлія Михайлівна – аспірант, Науково-дослідний центр індустріальних проблем розвитку НАН України (пл. Свободи, 5, Держпром, 7 під'їзд, 8 поверх, Харків, 61022, Україна)

Email: losevajulia@inbox.ru

УДК 330.342:68

Чечетова-Терашвили Т. М., Малышко Ю. М.

ВЛИЯНИЕ ДЕРЕГУЛИРОВАНИЯ ЭКОНОМИКИ В СФЕРЕ МАЛОГО ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСТВА НА ПОЗИЦИИ УКРАИНЫ В МИРОВЫХ РЕЙТИНГАХ

В статье проведен анализ эффективности осуществляемой политики дерегулирования экономики в сфере малого бизнеса в контексте определения влияния результатов дерегуляции на конкурентоспособность Украины в мировых рейтингах. Определены основные критерии оценки уровня развития малого бизнеса, которые включены в структуру экономических индексов. Рассмотрена динамика составляющих международных экономических индексов, характеризующих нормы регулирования предпринимательской деятельности, оценивающих условия регистрации, ведения хозяйственной деятельности и ликвидации субъектов малого бизнеса. Учитывая актуальность интеграционных процессов в мире, проведен сравнительный анализ позиций Украины в международных рейтингах со странами Европейского Союза и Таможенного Союза. Обоснованы основные проблемы политики дерегулирования экономики в сфере малого предпринимательства, которые привели к снижению конкурентоспособности национальной экономики Украины на мировом рынке.

Ключевые слова: дерегулирование экономики, малый бизнес, рейтинг «Ведение бизнеса», индекс процветания

Рис.: 5. *Табл.:* 2. *Библ.:* 8.

Чечетова-Терашвили Татьяна Михайловна – кандидат экономических наук, доцент, заместитель директора, Департамент бюджета и финансов, Харьковский городской совет (пл. Конституции, 7, Харьков, 61003, Украина)

Email: docha@pisem.net

Малышко Юлия Михайловна – аспирант, Научно-исследовательский центр индустриальных проблем развития НАН Украины (пл. Свободы, 5, Госпром, 7 подъезд, 8 эт., Харьков, 61022, Украина)

Email: losevajulia@inbox.ru

UDC 330.342:68

Chechetova-Terashvili T. M., Malyshko Ye. M.

INFLUENCE OF DEREGULATION OF ECONOMY IN THE SPHERE OF SMALL ENTREPRENEURSHIP UPON POSITIONS OF UKRAINE IN THE WORLD RATINGS

The article analyses efficiency of the policy of deregulation of economy in the sphere of small business in the context of determination of influence of results of deregulation upon competitiveness of Ukraine in world ratings. The article identifies main criteria of assessment of the level of development of small business, which are included into the structure of economic indices. It considers dynamics of components of international economic indices, which characterise norms of regulation of entrepreneurial activity, assess conditions of registration, conduct of economic activity and liquidation of subjects of small business. Taking into account importance of integration processes in the world, the article conducts a comparative analysis of positions of Ukraine in international ratings with the countries of the European Union and Customs Union. It justifies main problems of the policy of deregulation of economy in the sphere of small entrepreneurship, which resulted in reduction of competitiveness of the national economy of Ukraine in the world market.

Key words: deregulation of economy, small business, Doing Business Rating, Prosperity Index

Рис.: 5. *Табл.:* 2. *Библ.:* 8.

Chechetova-Terashvili Tetyana M. – Candidate of Sciences (Economics), Associate Professor, Deputy Director, Department of Budget and Finance, Kharkiv City Council (pl. Konstytutsiyi, 7, Kharkiv, 61003, Ukraine)

Email: docha@pisem.net

Malyshko Yuliya M. – Postgraduate Student, Research Centre of Industrial Problems of Development of NAS of Ukraine (pl. Svobody, 5, Derzhprom, 7 pidyizd, 8 poverkh, Kharkiv, 61022, Ukraine)

Email: losevajulia@inbox.ru

В даний час в Україні відповідно до Програми економічних реформ на 2010–2014 рр. [1] одним з провідних напрямків стратегічних перетворень є впровадження заходів щодо продовження послідовної дерегуляції економіки, а саме формування режиму максимального сприяння бізнесу шляхом зменшення втручання держави в економіку, зниження адміністративних бар'єрів для його розвитку. Спрямованість на поліпшення бізнес-клімату в країні, відповідно до норм Програми, включає до себе необхідність дерегулювання економіки в сфері малого бізнесу, адже розвиток малого підприємництва – важливий фактор формування повноцінного ринкового середовища, реструктуризації і підвищення ефективності суспільного виробництва, поліпшення матеріального добробуту громадян, вирішення соціально-політичних проблем.

Необхідність запровадження заходів з дерегулювання сфери малого підприємництва обумовлена багатьма причинами: значні витрати часу на реєстрацію бізнесу у порівнянні з іншими країнами; відносно високі витрати на виконання зобов'язань по контрактах; висока вартість оформлення експорту та імпорту тощо. Існування вказаних проблем негативно впливає на місце України в світових індексах (наприклад, в 2013 р. Україна зайняла 112 місце зі 189 в рейтингу «Ведення бізнесу» [7]), тому дерегулювання малого бізнесу впливає не тільки на умови здійснення підприємницької діяльності, а й на конкурентоспроможність країни в світових рейтингах.

Метою статті є виявлення напрямків удосконалення політики дерегулювання економіки в сфері малого підприємництва в Україні.

Для успішної побудови в Україні ефективної ринкової економіки доцільно з'ясувати роль дерегулювання малого бізнесу у формуванні специфічних конкурентних переваг національної економіки в глобальному економічному просторі, що дасть змогу визначити напрямки створення належного бізнес-клімату в країні та сформувати механізми забезпечення міжнародної конкурентоспроможності держави. Разом з тим, при проведенні аналізу варто враховувати інтеграційні наміри України, реалізація яких не можлива без визначення ступеня відставання України від країн-членів міжнародних співтовариств, тому для аналізу відібрані країни, які нещодавно приєдналися до ЄС – Болгарія, Румунія, Хорватія, та Російська Федерація (далі РФ) – засновник Митного союзу.

Для оцінки умов здійснення підприємницької діяльності суб'єктами малого бізнесу в міжнародній практиці використовується декілька рейтингів, які розраховуються різними міжнародними організаціями, фондами і консалтинговими компаніями.

Так, з метою кількісного вимірювання ступеня легкості підприємницької діяльності в країні Міжнародним банком проводиться рейтинг «Ведення бізнесу» [7]. За підсумками рейтингу 2013 р. у порівнянні з результатами за 2012 р. Україна поліпшила свої позиції на 25 пунктів. Ще одним показником, що відображає досягнення країн світу з точки зору їх благополуччя, є Індекс процвітання, який включає

субіндекс Підприємництво [8]. За компонентом «Підприємництво» Україна в 2013 р. також підвищила свої позиції: в порівнянні з 2012 р. країна піднялась в рейтингу на 3 позиції, зайнявши 61 місце, з 2010 р. – на 12 позицій. Позитивна динаміка оцінки України в наведених міжнародних рейтингах свідчить про вірний вектор реформування малого бізнесу в країні, в т. ч. й в сфері дерегулювання.

Кожен з наведених індексів містить ряд компонентів (так, рейтинг «Ведення бізнесу» включає 10 субіндексів, а субіндекс «Підприємництво» Індексу процвітання – 10 показників). Тому доцільним є виділення основних індикаторів у структурі міжнародних індексів для визначення впливу процесу дерегулювання малого бізнесу в Україні на конкурентоспроможність держави в світовому просторі. На основі даних, наведених в табл. 1, можна зробити висновки, що основними критеріями оцінки рівня розвитку малого бізнесу, які присутні в структурі економічних рейтингів, є: макроекономічні показники, показники започаткування бізнесу, показники здійснення господарської діяльності та показники ліквідації підприємства. Проаналізуємо вплив політики дерегулювання малого бізнесу на динаміку визначених показників та місце України у світових рейтингах.

До групи макроекономічних показників відноситься індикатор економічної ситуації в країні (складова Індексу процвітання), за яким Україна в 2013 р. підвищила свої позиції в рейтингу процвітання країн світу на 21 позицію, що свідчить про позитивний вплив макроекономічної ситуації в країні на діяльність малого бізнесу (рис. 1).

За рахунок покращення основних показників розвитку економіки країн-нових членів ЄС та РФ Україна залишилася на попередніх позиціях відносно вказаних країн.

Наступна група показників – започаткування бізнесу – включає до себе три індикатори.

1. Реєстрація підприємства.

Про зниження вартості реєстрації малого бізнесу в Україні свідчать дані показника «витрати на започаткування бізнесу» Індексу процвітання. Так, за 2013 р. Україна за вказаним індикатором підвищила своє місце в рейтингу на 18 позицій, випереджаючи країни-нові члени ЄС (рис. 2).

Підсумки рейтингу «Ведення бізнесу 2014» [2] співпадають з результатами Індексу процвітання. Так, в 2013 р. за даними «Ведення бізнесу» в порівнянні з попереднім роком вартість реєстрації бізнесу в Україні знизилась в середньому на 0,2% від доходу на душу населення, на 1 процедуру скоротилась кількість необхідних дій для реєстрації бізнесу, та на 1 день зменшився час для здійснення реєстраційних дій.

Позитивна динаміка здешевлення процедури започаткування бізнесу (за 2010–2013 рр. на 4,5% доходу на душу населення) [7] дозволила досягти за показником вартості послуг з реєстрації підприємства рівня країн-нових членів ЄС та РФ. Але за іншими показниками субіндексу Україна не змогла досягнути високих результатів. Незважаючи на поетапне зниження кількості процедур реєстрації бізнесу,

Таблиця 1

Індекси, що використовуються в міжнародних співставленнях для оцінки легкості ведення малого бізнесу країн світу

Групи складових індексів	Складові індексу	Легкість ведення бізнесу	Індекс процвітання
Макроекономічна ситуація	Економічна ситуація в країні		+
Започаткування бізнесу	Реєстрація підприємства	+	
	Реєстрація власності	+	+
	Підключення до мережі електропостачання	+	
Здійснення господарської діяльності	Дозвільна система	+	
	Оподаткування	+	
	Зовнішня торгівля	+	+
	Кредитування	+	
	Інформаційне забезпечення		+
	Інноваційний розвиток		+
Ліквідація бізнесу	Банкрутство	+	

Місце в рейтингу

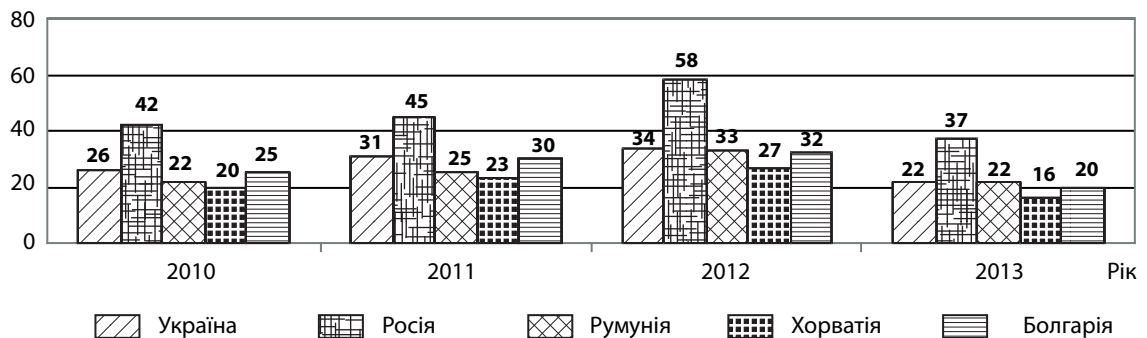

Рис. 1. Порівняння показника економічної ситуації України з деякими іншими країнами світу в 2010 – 2013 рр. (складено за даними [8])

Місце в рейтингу

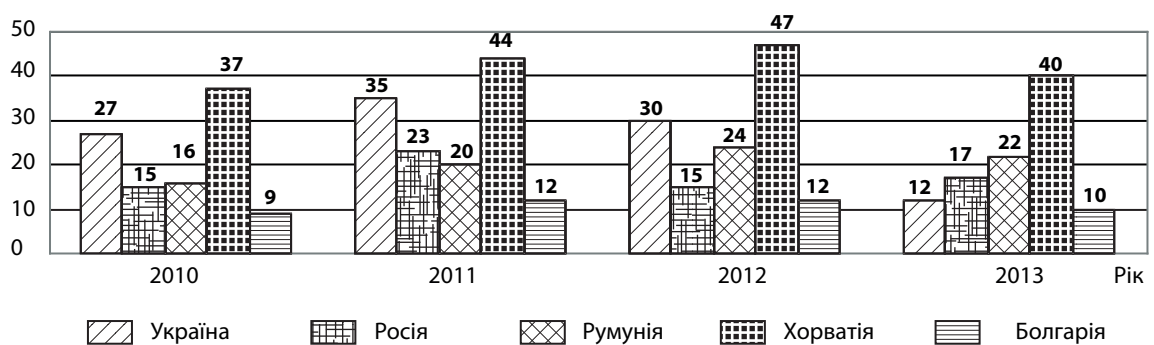

Рис. 2. Порівняння показника «витрати на започаткування бізнесу» України з деякими іншими країнами світу в 2010 – 2013 рр. (складено за даними [8])

даний показник в Україні є вищим за Румунію (на 1 процедуру) та Болгарію (на 2 процедури) (які є членами ЄС з 2007 р.), та знаходиться на рівні з Хорватією (8 процедур) (приєдналась до ЄС в 2013 р.).

2. Реєстрація власності (97 місце України в рейтингу «Ведення бізнесу 2014»).

Покращення позицій України за субіндексом «Реєстрація власності» (на 19 позицій в рейтингу «Ведення бізнесу 2013» та 52 позиції в рейтингу «Ведення бізнесу 2014») [7] пов'язане із спрощенням порядку подання документів та порядку проведення державної реєстрації. В результаті внесення змін до законодавства, які спрощують процедуру реєстрації прав власності на нерухоме майно, вдалося скоротити кількість процедур реєстрації (на 2 процедури), зменшити витрати на їх здійснення (в середньому на 1,8% від вартості майна). Реалізація зазначених заходів з дерегулювання підприємництва дозволила Україні скоротити відрив в рейтингу від країн – нових членів ЄС (Румунії – на 64 пункти [5], Болгарії – на 66 пунктів [3]) та РФ (на 32 пункти) [6] за субіндексом «реєстрація власності».

Але 97 місце України в рейтингу свідчить про існування проблем у сфері реєстрації власності. Так, незважаючи на скорочення вартості зазначеної процедури за 2012–2013 рр. (на 1,8% від вартості майна), підприємству необхідно витратити більше грошових коштів на реєстрацію в Україні, ніж в деяких інших країнах ЄС і Митного союзу (наприклад, в Румунії процедура дешевша на 0,3% від вартості власності, а в РФ – на 1,8%). Кількість процедур, які здійснює підприємство для реєстрації власності в Україні, знаходиться на рівні з Румунією (8 процедур), та перевищує вказаний показник за іншими країнами – новими членами ЄС (відхилення від Хорватії – 3 процедури [4], Болгарії – 1 процедура [3]) та РФ (відхилення 2 процедури) [6].

3. Підключення до мережі електропостачання (172 місце України в рейтингу «Ведення бізнесу 2014» [2]).

У звіті рейтингу «Ведення бізнесу 2014» зазначено, що за рік Україна спростила доступ до електричної енергії шляхом оновлення процедури нових приєднань до електричних мереж, завдяки чому в 2013 р. було знижено

кількість процедур для підключення до мережі електропостачання (на 1 процедуру) та час на здійснення вказаних процедур (на 14,3 годин). Але це не дозволило досягти за вказаними показниками рівня країн – нових членів ЄС та РФ. Наприклад, час підключення до мережі електропостачання в Україні на 207 годин перевищує даний показник Хорватії, та на 115 годин – РФ. В свою чергу кількість дій, необхідних для підключення, в Україні встановлена на рівні 10 процедур, що в середньому на 3–5 процедур є вищим, ніж в країнах – нових членах ЄС, та на 5 процедур – РФ. Зростання темпів відставання України від зазначених країн за дослідженими показниками пояснює зниження її позиції в рейтингу за субіндексом «Підключення до мережі електропостачання».

Група показників здійснення господарської діяльності включає до себе 5 індикаторів.

1. Дозвільна система у будівництві (41 місце України в рейтингу «Ведення бізнесу 2014» [2]).

В 2012 р. Україна займала за вказаним субіндексом 183 місце зі 185, випереджаючи Албанію та Еритрею (обидві країни знаходилися на 185 місці). За 2013 р. за даними рейтингу «Ведення бізнесу» в Україні були успішно реалізовані заходи по зменшенню грошових витрат та витрат часу на отримання дозвільних документів в сфері будівництва, а також введено оцінку ризиків в цій сфері. За рахунок зменшення кількості процедур для отримання дозволу на будівництво (на 10 процедур) й скорочення часу (в середньому на 298 днів) та вартості (на 655,5% від доходу на душу населення) їх проходження, Україна підвищила місце в рейтингу за даним субіндексом на 142 позиції, випередивши країни – нові члени ЄС та РФ (рис. 3). В 2013 р. процес отримання дозволу в Україні вимагає проходження 10 процедур із загальною тривалістю 73 дні.

Негативною рисою дозвільної системи в сфері будівництва залишається значна вартість отримання дозволів, яка перевищує середню вартість в країнах Європи та Центральної Азії в 1,85 рази, та в 7,2 рази – в країнах ОЕСР, незважаючи на її зниження в 2012–2013 рр. на 655,5% доходу на душу населення.

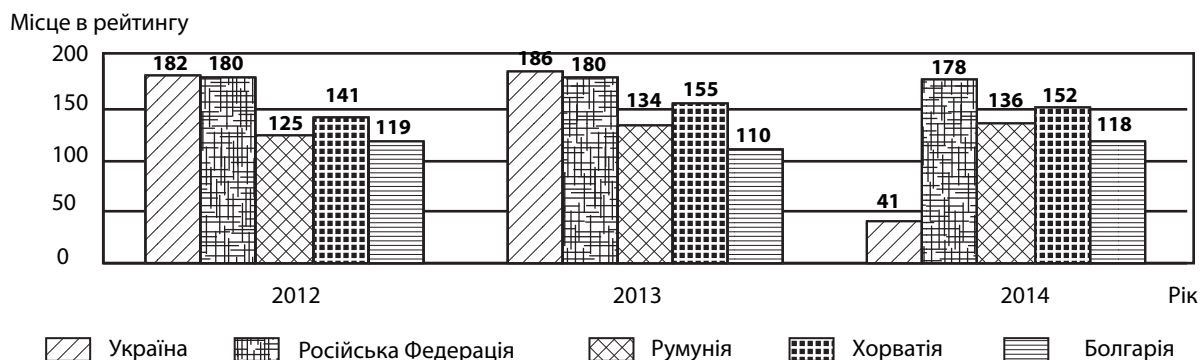

Рис. 3. Порівняння показника «кількість процедур для отримання дозволу на будівництво» України з деякими іншими країнами світу в 2009–2013 рр. (складено за даними [3–7])

2. Отримання кредитів (13 місце України в рейтингу «Ведення бізнесу 2014»).

Україна за даним субіндексом знаходиться на 13 місці, що свідчить про розвиненість її фінансово-кредитної системи з точки зору захисту прав та інтересів кредиторів. В порівнянні з досліджуваними країнами Україна випереджує в рейтингу: РФ (на 96 позицій) [6], Хорватію (на 29 позицій) [4] та Болгарію (на 15 позицій) [3] та поділяє місце в рейтингу з Румунією [5], яка також займає 13 місце.

У «Веденні бізнесу 2014» [2], порівняно із попереднім роком, рейтинг України за субіндексом збільшився на 10 пунктів, що обумовлено зростанням індексу кредитної інформації (на 1 пункт) та збільшенням охоплення державного кредитного реєстру (на 5 пунктів). Але за даними рис. 4, незважаючи на збільшення охоплення державного кредитного реєстру, бази кредитної інформації в Україні не є досить розвинутими, оскільки індекс кредитної інформації України є нижчим, ніж в країнах-нових членах ЄС та РФ.

Індекс охоплення державного кредитного реєстру

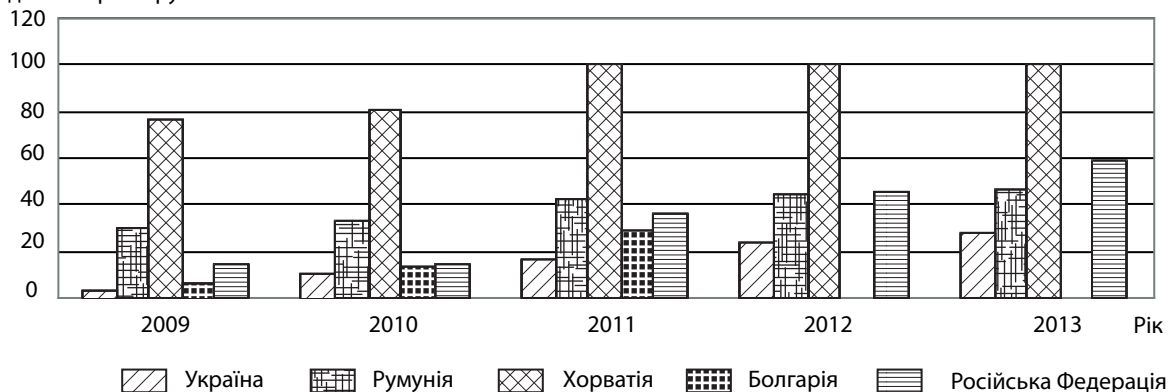

Рис. 4. Порівняння індексу охоплення державного кредитного реєстру України з деякими іншими країнами світу в 2009 – 2013 рр. (складено за даними [3–7])

4. Інноваційний розвиток.

Рівень розвитку інновацій в малому бізнесу визначає показник «витрати малого підприємства на дослідно-конструкторські роботи» Індексу процвітання. В період 2010–2013 рр. позиції України в рейтингу за вказаним показником були нестійкими. Так, якщо в 2010 р. країна займала 56 місце зі 142, то в 2011 р. позиції країни в рейтингу поліпшились – Україна посіла 44 місце в рейтингу. Такі ж коливання в позиціях можна побачити в наступні роки: якщо в 2012 р. рейтинг країни зменшився до 52 місця, то в 2013 р. країна досягла 51 позиції в рейтингу (рис. 5). Нестійка динаміка показника свідчить про недосконалість інноваційної політики держави, існування проблем в сфері сприяння впровадженню інновацій в діяльність суб'єктів малого бізнесу.

5. Зовнішня торгівля (148 місце України в рейтингу «Ведення бізнесу 2014»).

Зростання вартості оформлення документів при експортно-імпорتنих операціях (на 65 та 50 доларів за

Наступним фактором, який знижує рейтинг України за субіндексом «кредитування», є відсутність даних у базі кредитоспроможності позичальників, що ускладнює обмін інформацією між банками і фінансовими організаціями.

3. Сплата податків (164 місце України в рейтингу «Ведення бізнесу 2014»).

У рейтингу «Ведення бізнесу 2014» [2] за субіндексом «Сплата податків» Україна покращила власну позицію за 2012–2013 рр. на 1 пункт: спрощення умов господарювання відбулося за рахунок зменшення часу на ведення податкового обліку та сплату податків (на 101 годину), а також зменшення податкового навантаження на суб'єктів господарювання (на 0,5%). Зазначимо, що застосованих заходів щодо зменшення кількості часу для розрахунку та сплати податків в Україні недостатньо для досягнення середнього значення вказаного показника в країнах-нових членах ЄС (283 години) та РФ (177 годин).

контейнер відповідно) в 2012–2013 рр. призвело до погіршення позиції України за субіндексом «Зовнішня торгівля» у рейтингу Ведення бізнесу 2014 (на 3 пункти) [2]. Разом з тим, вдалося знизити час, необхідний для оформлення операцій з міжнародної торгівлі: з експортних операцій – на 1 день, з імпорتنих – на 5 днів. Але реалізація зазначених заходів не дозволила Україні досягнути рівня країн ЄС та РФ в цьому напрямі (табл. 2).

Легкість ліквідації малого підприємства описує показник «Банкрутство» індексу «Ведення бізнесу», за яким в 2013 р. Україна втратила свою позицію у рейтингу на 5 пунктів, і зайняла 162 місце зі 189 [7], що відбулось внаслідок зменшення частки поверненого капіталу кредиторам з 8,9 центів до 8,7 центів за 1 долар. Також стримуючим фактором зростання рейтингу України за субіндексом «Банкрутство» виступають значні витрати підприємств під час процедури банкрутства, що складають 42% від статутного капіталу. Для порівняння: в РФ витрати на ліквідацію підприємства у зв'язку з неплатоспроможністю складають

Місце в рейтингу

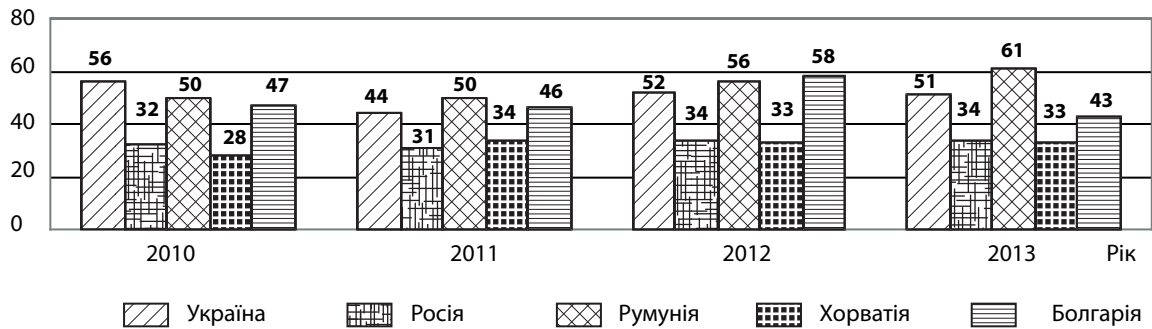

Рис. 5. Порівняння показнику «витрати малого підприємства на дослідно-конструкторські роботи» України з іншими країнами світу в 2009 – 2013 рр. (складено за даними [8])

Таблиця 2

Порівняння показників «час проведення імпоротної та експортної операції» України з деякими іншими країнами світу в 2009 – 2013 рр.

	Час на експорт (дні)				Час на імпорт (дні)			
	2010	2011	2012	2013	2010	2011	2012	2013
Україна	30	30	30	29	33	33	33	28
Румунія	13	13	13	13	13	13	13	13
Хорватія	20	20	20	18	16	16	16	15
Болгарія	22	20	20	20	18	17	17	17
Російська Федерація	24	24	24	22	23	23	23	21

(складено за даними [3–7])

9% статутного капіталу [6], в Румунії – 11% [5], в Хорватії – 15% [4], в Болгарії – 9% [3]. Високі витрати підприємства при його закритті в Україні (а саме, судові витрати, оплата послуг юристів, ліквідаційної комісії тощо) не дозволяють власникам та кредиторам в належній мірі розподілити майно компанії, яка ліквідується.

Таким чином, процес дерегуляції економіки позитивно вплинув на місце України в світових рейтингах за умовами ведення підприємницької діяльності. Тобто можемо стверджувати, що дерегулятивні реформи, які проводились в Україні в 2011 – 2013 рр., мали позитивні наслідки для економіки та суб'єктів господарювання. Однак дослідження показало існування деяких проблем в сфері малого бізнесу, які потребують вирішення:

- в сфері започаткування бізнесу: значна кількість процедур та їх вартість для реєстрації власності у порівнянні з іншими країнами; високий рівень монополізації ринку електропостачання та відсутність конкуренції, що знижує ефективність роботи на даному ринку; велика кількість процедур та часу на підключення до мережі електропостачання; значна

кількість процедур для реєстрації бізнесу порівняно з країнами ЄС;

- в сфері здійснення господарської діяльності: зменшення частки поверненого капіталу кредиторам; значні грошові витрати отримання дозволу на будівництво; висока вартість оформлення експорту та імпорту; відсутність даних у базі кредитоспроможності позичальників, що ускладнює обмін інформацією між банками і фінансовими організаціями;
- в сфері ліквідації підприємства: високі витрати підприємств під час процедури банкрутства.

Отже, можна сказати, що наведені проблеми безпосередньо впливають на місце України в міжнародних рейтингах і, в першу чергу, пов'язані з повним державним контролем та регулюванням розвитку національного господарства. Для вирішення визначених в результаті дослідження проблем доцільно подальша розробка рекомендацій щодо внесення змін до чинного законодавства України з метою дерегулювання діяльності малого бізнесу, що підвищить оцінку конкурентоспроможності України в світових рейтингах.

ЛІТЕРАТУРА

1. Програма економічних реформ на 2010 – 2014 роки «Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.president.gov.ua/docs/Programa_reform_FINAL_1.pdf
2. Doing Business 2014 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.doingbusiness.org/reports/global-reports/doing-business-2014>
3. Ease of Doing Business in Bulgaria [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.doingbusiness.org/data/exploreeconomies/bulgaria>
4. Ease of Doing Business in Croatia [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.doingbusiness.org/data/exploreeconomies/croatia>
5. Ease of Doing Business in Romania [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.doingbusiness.org/data/exploreeconomies/romania>
6. Ease of Doing Business in Russian Federation [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.doingbusiness.org/data/exploreeconomies/russia>
7. Ease of Doing Business in Ukraine [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.doingbusiness.org/data/exploreeconomies/ukraine#starting-a-business>
8. Legatum prosperity index [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.prosperity.com/#!/explore-data?opts=2EeA7Aal4M5M3A6x1y3x6A2y1>

REFERENCES

- "Doing Business 2014" <http://www.doingbusiness.org/reports/global-reports/doing-business-2014>
- "Ease of Doing Business in Bulgaria" <http://www.doingbusiness.org/data/exploreeconomies/bulgaria>
- "Ease of Doing Business in Romania" <http://www.doingbusiness.org/data/exploreeconomies/romania>
- "Ease of Doing Business in Russian Federation" <http://www.doingbusiness.org/data/exploreeconomies/russia>
- "Ease of Doing Business in Ukraine" <http://www.doingbusiness.org/data/exploreeconomies/ukraine#starting-a-business>
- "Legatum prosperity index" <http://www.prosperity.com/#!/explore-data?opts=2EeA7Aal4M5M3A6x1y3x6A2y>
- "Prohrama ekonomichnykh reform na 2010 – 2014 roky «Zamozhne suspilstvo, konkurentospromozhna ekonomika, efektyvna derzhava»" [Economic reform program in 2010 - 2014 years "Prosperous society, competitive economy, effective government"]. http://www.president.gov.ua/docs/Programa_reform_FINAL_1.pdf